

Anja Radaljac

Milan Dekleva: Menjalnica sanj.

*Ilustriral: Jure Engelsberger.
Ljubljana: Mladinska knjiga, 2015.*

Menjalnica sanj je v redu knjiga. V redu je zato, ker ni neumna. V redu je, ker ima fajn ilustracije. V redu je, ker ima tudi fajn zgodbo. In v redu je, ker se je ob njej mogoče pogovarjati o veliko rečeh.

Deček Oliver, osrednja literarna oseba – no, poleg psa Darwina in ribe Velike pokalice (ki je tudi letalo) – se živo zanima za evolucijo (tako vseh mu je, da bi o njej rad celo sanjal) in pri svojih rosnih letih je že izumitelj. Leteča riba Velika pokalica je njegov lastni izum. O tem jasno priča prva ilustracija – tista, ki ji pripada besedilo, v katerem nam pripovedovalec pojasni, da je Oliver, odkar se mu je rodila sestra, zvečer buden kot netopir, očka pa Oliverju pred spanjem prebira Eduarda Galeana ter se z njim pomenkuje o tem, kje je menjalnica sanj, na katero sta naletela v zgodbi. Ilustracija nam prikaže Oliverjevo pisalno mizo: nad njo visijo načrti za letečo ribo, na tleh, pod mizo, ležijo prvi (testni) modeli Velike pokalice, ki jih je Oliver že izdelal.

Že uvodni dve strani, ki zajemata tako rekoč prvi prizor, precej nevsiljivo, a vseeno dovolj jasno nakazujeta, da se je o literaturi nujno pogovarjati. Milan Dekleva zgodbo začenja s pogovorom o knjigi, ki jo ati in Oliver družno prebirata in tudi ilustrator Jure Engelsberger ju ujame ravno sredi pogovora; jasno sta nakazana očesni stik in dečkova odprta usta. Pogovor je sproščen, ati pa se potrudi odgovoriti tudi na tista Oliverjeva vprašanja, ki ga morda za trenutek zmedejo ali presenetijo. In prav takšna vprašanja

lahko sproža tudi *Menjalnica sanj*. Pomembno je, da nanje skupaj iščemo odgovore.

Dekleva obenem že takoj na začetku uvede nekaj pomembnih informacij, ki lahko delujejo kot problemska izhodišča: Oliver je pravkar dobil sestrico, ob čemer se očitno počuti negotovega ter prikrajšanega za materino pozornost, kar se odraža v vedenjskih spremembah; deček je ob večerih živahnejši, teže zaspi, Dekleva pa posredno nakaže, da ga mučijo tudi nočne more; ko očka bere o "sejmišču sanj" se tako vznemiri in zanima ga, ali lahko tam zamenja strašne sanje za lepe.

Uvodnemu prizoru sledijo pomenljive, precej "freudovske" strani: Oliver po večernem branju zaspi in v sanjah postane njegova Velika pokalica "pravo" letalo, ki ga zna Oliver sam usmerjati – v sanjah torej prevzame nadzor nad dogajanjem. Ko usposobi ribo letalo se odpravi na podstrešje, ki ga lahko beremo tudi kot vstopno oziroma prehodno točko, po kateri se znajdemo v Oliverjevem nezavednem; podstrešje je skrajna točka hiše, kjer Oliver prebiva s svojo družino – tu najdemo številne športne pripomočke, igralni avtomat, skuter, električno kitaro, pa tudi plakat *Dark side of the moon*, prek katerega Engelsberger uvaja medbesedilnost na ravni ilustracije; tako kot Dekleva vnese Galeana ali Darwina, vnaša ilustrator nekatere glasbene in likovne reference. Teh otrok morda ne bo prepoznal, vendar predstavljajo izhodišča, prek katerih lahko vsebino knjižice razširimo na različna polja in otroku predstavimo tudi vsebine, ki se jih knjiga dotika le posredno; v slikanici npr. naletimo (prek ilustracij) še na *Krik* Edvarda Muncha, na rek "*divide et impera*" duhovito zapisan na biljardno mizo, na "*peace*" simbol, na priročnik za samopomoč *Moj lajff*, na mikroskop, teleskop in podobno. Naletimo torej na elemente, ki osnovno pripoved razširjajo z referencami, ki so stvar splošne razgledanosti, družbe, kulture..., ki otroka obdajajo. Če jih odrasli bralec prepozna in nanje opozori tudi otroka, slikanica dejansko deluje kot bistroumno izhodišče različnim predmetom pogovora in lahko širi otrokovo znanje prek meja tistega, kar ponuja le osnovni pripovedni tok. Inteligentne in domiselne ilustracije so vsekakor ena od velikih prednosti *Menjalnice sanj*.

Še tolikanj boljše pa je, da te ilustracije v resnici podpirajo besedilo, ki je prav tako pomensko odprto: ko Oliver zleze skozi čarobno odprtino (luknjo v zidu podstrešja), se sreča z zelo pametnim psom, Darwinom, proučevalcem evolucije, in se z njim odpravi poiskat menjalnico sanj. Med letom v Urugvaj, državo, iz katere prihaja Galean, Darwin Oliverju izdatno pripoveduje o evoluciji, pri čemer Dekleva precej posredno in šaljivo pojasni, za kaj pri evoluciji sploh gre: "Oliverju je v glavi kar šumelo od razlag

o stranpoteh evolucije, črvov, ki so postali vretenčarji, hrčkov, ki so se razvili v lenivce, in čemažev, ki se spremenili v čežane.” Skozi besedne igre avtor otroku pojasnjuje, da je evolucija povezana z mutacijo, z nenehnim spreminjanjem, naloga starša pa je, da otroku teorijo pojasni natančneje (in seveda znanstveno ustrezneje), je pa to vsekakor ena od dobrih izhodiščnih točk za pogovor; podobno kot npr. že omenjena ilustracija plakata; nikoli ni prezgodaj, da bi se otrok spoznal z *Us and them* – in tako se, ob takem medbesedilnem branju, spet odprejo nove teme za pogovor.

Kakor koli že. Oliver in Darwin naposled prispeta v Urugvaj, kjer se zapleteta v kratek prepircček s Predsednikom. Na tej točki bi veljalo opozoriti, da siceršnja igriva odprtost besedila tukaj morda ni čisto na mestu; predsednik Urugvaja je namreč oklican za “zadrtega voditelja nogometne velesile”, kar je morda nekoliko netaktno; predsednik namreč vselej predstavlja neki narod in čemu bi otroku hoteli sugerirati “zadrtnost” neke države? Ni ta termin nekoliko nestrpen in ali ni bolj smiselno, da si otrok na podlagi pogovora počasi ustvarja mnenje o neki državi, morda celo o politiki neke države? Zlasti zato, ker aktualni urugvajski predsednik časopisov ne polni s prav “tipičnimi” naslovi; v navezavi z njim lahko beremo predvsem o odločitvi za neelitističen način življenja: v dobro svojih državljanov se je denimo odrekel devetdesetim odstotkom svoje plače, poleg tega je Urugvaj znan tudi kot “južnoameriška Švica”. Ta referenca je tako morda manj posrečena kot druge.

V nadaljevanju se Oliver in Darwin končno znajdeta v Deželi sanj, na sejmju, kjer se prodajajo sanje. Tu naletita na “hipije, ki znajo sanjati z odprtimi očmi, železničarje, ki se jim sanje kadijo iz ušes, pesnike z zasanjanimi peresniki, lepotne kraljice, ki se jim v sanjah prikazujejo potice” in še številne druge “trgovce s sanjami”. Šaljivi opisi prodajalcev so seveda spet dobra izhodiščna točka za pogovor, tokrat predvsem za razvozlanje metafor, na primer zakaj imajo pesniki zasanjana peresa. Manj prepričljiv je primer politikov, ki da “lažejo z zaprtimi očmi” – ta primer je spet nekoliko preveč didaktičen in zdi se, da bolj zapira, kakor odpira možnosti za pogovor, otroku pa ne omogoča, da o rečeh razmišlja sam.

Po eni neuspešni zamenjavi (Oliver sanje o strupeni kači zamenja za sanje o vojaškem treningu) Oliver naposled naleti na plemenito divjo svinjo, ki ima na voljo sanje, ujete v čarobno kroglo, ki jo je pripravljena zamenjati za sanje o vojaškem urjenju. Najboljše pri vsem skupaj pa je to, da si Oliver s pomočjo čudežne krogle lahko sam izbere sanje, ki si jih želi sanjati. In prav v tem se skriva odgovor na njegovo začetno razburjenje: Oliver si mora povrniti občutek varnosti in obvladovanja nove situacije in to – rahlo freudovsko – doseže skozi sanjske podobe.

Menjalnica sanj je spisana v igrivem jeziku in – kakor prikazano – pušča številna odprta mesta, ob katerih lahko starši ob branju z otrokom razvijejo pogovor, pri čemer je zlasti dobro, da se ilustracija in besedilo dopolnjujeta oziroma podpirata in v približno enaki meri delujeta spodbujevalno in odprto. Obenem slikanica načenja številna vprašanja, s kakršnimi se sooča veliko otrok: kako se spremeni dan v družini, v katero se rodi nov otrok, kako zvečer lažje zaspiti, kako k sanjam pristopati bolj igrivo in z manj strahu, kako pridobiti občutek nadzora nad novimi situacijami itn. In kaj je še najbolj fino? Ker se knjižica konča zelo odprto, morda ni odveč upanje, da bo Dekleva spisal še kakšno dogodivščino, v kateri se bomo srečali z Oliverjem, Darwinom in Veliko pokalico.